

**„ÉN MINT AZ INKLÚZIÓ HŐSE...”
MESE AZ INKLÚZIÓ BEVEZETÉSÉNEK
PEDAGÓGIAI GYAKORLATÁRÓL A TANULÓ TANÁROK KÖRÉBEN**

RÉTHY ENDRÉNÉ

a Kodolányi János Főiskola
főiskolai tanára
rethy.endre@upcmail.hu

A pedagógusok szakmáról való gondolkodása különösen fontossá válik napjainkban, amikor a pedagógusszerepről, tevékenységről alkotott kép újraértelmezésen megy keresztül. Különösen elmondható mindez az inkluzív tanárságról, náluk ugyanis új szerepmodell kialakításáról van szó. Munkájuk minősége meghatározó szerepet játszik a régi beidegződések lebontásának sikerességében, abban, hogy differenciálás, individualizálás, fokozott reflektivitás kerüljön előtérbe a frontális osztálymunka helyett. A speciális szükségletű gyermekek valódi integrációjához ugyanis gyermekközpontú, elfogadó, humánus, professzionális, innovatív, minőségi nevelés-oktatás, befogadó, esélyigazságos attitűd, valamint a különböző szakemberek közötti hatékony, együttműködő kompetencia transzfer megvalósítása szükséges a többségi iskolák, osztályok keretei között. A fejlesztés- és fejlődésközpontú eredményesség, a méltányosság, szakmaiság elengedhetetlen az integráció, inklúzió kiépüléséhez. Mindezen elvárások jelentősége megnő, ha egy új terep új feladatkörének gyakorlására szánja el magát valaki, márpedig az inkluzív tanár ezt teszi, egy rögzös keskeny ösvényen indul el, mely ösvényen nem minden esetben garantáltak az útjelzők, az út kitaposottsága, az akadályok, a gátak elkerülhetősége.

A felmerülő nehézségek leküzdésére vállalkozó tanuló tanárok megküzdési stratégiáinak, személyes erőforrásainak, szakmai felkészültségének feltárásához a kvalitatív kutatási módszerek repertoárjából a narratívát használtuk fel mese-vizsgálatunkban (Kovács, 2014).

A pedagógiai kutatásokon belül a kvalitatív kutatások egyik iránya, a narratív szemléletű kutatás metodikája segítségével nézetünk szerint hatékonyan elemezhető a pedagógusok identitásának alakulása, változása. A narratíva egyik értelmezés szerint „megalkotott valóság” (Szabolcs, 2015), ami fontos ágens lehet az emberi tényezők összetettségének megragadásában. Úgy tűnik, a narratívák által feltárhatóak a tanárok jövőbeli elképzelései pályájukról, tevékenységükről, adalékokat szolgáltathatnak a pedagógus életpálya modell megértéséhez, finomításához (Szabolcs, 2015). Maga a narratív szemléletű kutatás holisztikus, emberközpontú, így

különösen alkalmas lehet arra, hogy segítse az inkluzív tanár által konstruált saját identitás feltárását és megértését (Szabolcs, 2012–2013).

A mese pedagógiai, kutatás-módszertani alkalmazását először a magyar pedagógiai szakirodalomban *Vámos Ágnes* alkalmazta kezdő tanárok körében (*Vámos*, 2008). A meseírás alkalmas a mindennapok pedagógiai valóságában megjelenő nehézségek metaforikus számbavételére, s ezekkel történő harcos, hősies szembeszállására. Természetesen ismert a mesekutatás számos elágazásának akár hazai gyakorlata is, de munkánkban alapvetően a pedagógia terepén való alkalmazhatóságára fókuszáltunk.

Saját kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy a tanuló tanárok hogyan látják az inklúzió bevezetésének esélyét napjaink pedagógiai gyakorlatában. E bonyolult, soktényezős kérdés feltárásához jó kvalitatív módszernek bizonyult a meseírás, mely lehetőséget ad a küzdelmek, a csodák, a harcok, a koncepciók gyakorlati bevezetésének mélyebb feltárulkozására, feltárására. Ehhez nyújtottak mintát, modellt *Vámos Ágnes* megelőző kutatási munkái (*Vámos*, 2001, 2003, 2008).

A mese, mint kutatási eszköz alkalmazásához olyan témát jelöltem ki a cím megfogalmazásakor, mely talán provokatív, de egyben életszerű is. Alkalmas a gyakorlat és a képzés során elsajátított elmélet konceptualizálására, lehetőséget adhat az inkluzív tanári kompetenciák, integrált látásmód, együttműködési készség, egyedi élménytartalmak feltárására. Úgy érezhetjük, hogy jellemzően a meseszövevényben is megjelenhet az élettapasztalat, az egyéni perspektíva. Az ember ugyanis koherens kapcsolatot próbál létesíteni életének értékekkel telített eseményei között. A jelenből nyer értelmezést a jövő.

Maga a mese éppen annyira leleplezheti íróját, mint ahogy jellemző lehet rá. „... van-e meztelenebb lélek a kitalált históriákat és érzelmeket részletező költőnél?” (*Illyés*, 1976, o. n.). Másrészt a meseírás folyamata maga is érzelmeket gerjeszt, ébreszt, mobilizál a személyiségben. Cselekedeteinket ugyanis ritkán vezérli pusztán a „tisztá ész”, sokkal inkább a mindennapokban átélt pozitív vagy negatív érzélem. A pozitív érzelmek kitágítják az egyén gondolatait, s mozgósítják belső erőforrásait. A pozitív érzelmek hatására a figyelem és kogníció kiszélesedik, a cselekvési lehetőségek köre növekszik, összességében erősíti az intellektuális, társas és fizikai erőforrásokat (*Fredrickson*, 2001). Egyre inkább előtérbe kerül az érzélemvilágot megalapozódó pozitív gondolkodás, optimizmus, ihletett állapot, amelyben csúcsteljesítmények születhetnek (*Csikszentmihályi*, 1997). Ehhez hasonló folyamatok indulhattak el talán a hallgatókban is a mese írása során.

Az egyes mese produktumokat ugyan egyéni narratívumoknak tekintettük, de a tanulságok összegzése általánosságokban is sokat mondhat a pedagógusképzés és a mindennapi gyakorlat számára.

Az adatfelvétel körülményei és a minta

A meseírást egy gyakorlati előadás végén kértem az elsőéves MA inkluzív nevelés tanár szakos hallgatóktól. E képzésre járó hallgatók már rendelkeznek főiskolai, vagy egyetemi tanári szakkal. A Kodolányi János Főiskolára jelentkezésüket számos ok motiválta, így a tudásuk kiegészítése, a pedagógus életpályán előbbre lépés, fizetésemelés, egyetemi végzettség szerzése stb. Valamennyien, bár különböző terepen, konkrét pedagógiai munkát végeznek, így saját mindennapjaikban érzékelik a pedagógiai gyakorlatban jelentkező nehézségeket, s a rájuk váró feladatok súlyát is.

2014. november 22-én 13 órától 23 fő (3 férfi és 20 nő) írta meg a maga meséjét, azaz a jelenlevő valamennyi hallgató: „*Én mint az inklúzió hőse*” címmel. A meseírást személyes felkérésemre végezték el a hallgatók, szabad döntésük alapján, névtelenül. Tudva, hogy a művészi alkotáshoz kedv, ihlet vagy legalábbis ihletre való készítetés szükséges, nagy örömet jelentett, hogy szívesen fogadták a kérést a hallgatók.

A címnek megfelelően 20 mese fogalmazvány született, amelyekből három mese hősévé a válaszoló hallgató helyett egy-egy sajátos nevelési igényű tanuló vált. E megoldás roppant elgondolkodtató, magyarázata számos lehet: eltolás vagy éppen a sérült tanuló helyzetének, életének énesítése fejlett empátiával, vagy magának a hős szerepnek személyes megélési zavara.

A tanuló tanárok meséinek elemzése

A mesék elemzésének különböző elméleti megközelítését, így a strukturalista, a hermeneutikai, nyelvészeti, pszichológiai, terapeutikus látásmódot nem kívánjuk bemutatni, ezt megtette *Vámos Ágnes* (2008), csupán ezen látásmódokat megismerve, átszűrve pusztán a kapott adatanyag tartalmi és strukturális elemzésére szorítkoztunk.

Minden egyes elkészült mese tanmese, olyan meseszerű kitalált történet, mely fontos erkölcsi tanulságokkal rendelkezik. Általános jellemzői továbbá a csodás, valószerűtlen elemek, a szereplők éles elkülönülése jókra és gonoszakra, s az, hogy diadalt a jó arat. A mese mint virtuális valóság létezik, általa a psziché „öntisztulása” mehet végbe.

A mesék elemzésének lépései a következők:

- A mesék adatainak azonosítása.
- A mesék jelentős epizódjainak kigyűjtése.
- A mesék szerkezetének elemzése, egy-egy kijelentés kontextusainak kiemelése (szándékok, tettek, tér-idő reláció, nyelvi formák, reflektálás, értékelés).
- Szövegelemzés: a mesékre jellemző szövegszekvencia-típusok.
- Tematikus mezőelemzés: elégedettség-re-elégedetlenség-re utalás.

A mesék adatainak, jelentős epizódjainak kigyűjtése

Meselemek előfordulása

A mese teljes folyamatában a keretes szerkezetet nézve, a kezdésnél és a befejezésnél fordultak elő legtöbbször meselemek. A mese elkezdésének pillanatától már működött a mese íróinak fantáziája, s érzelmileg átvették, beleélték magukat a mese hangulatába, a mese főszereplőjének, hőséneke képzelve magukat. Példák a mese elkezdéséhez:

„Egyszer volt, hol nem volt, volt egy iskola tele sok-sok lurkóval. Beléptem, mint mesehős, gondolván biztos győzelem lesz az enyémmé, hiszen a mesehősnek ez a szokásos erénye.”

„Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy iskola. Ebben az iskolában sok jó tündér serénykedett, de akadt néhány gonosz boszorkány is.”

„Egyszer volt, hol nem volt, a világ végén is túl, volt egyszer egy falucska. Ez a falucska rettenetesen szegény volt, az embereknek alig jutott élelem.”

„Egyszer voltam, hol nem voltam én, az egyszeri és egyszerű gyógypedagógus.”

„Egyszer volt, hol nem volt, egy nagyváros épületrengeteg között egy-szinte észrevehetetlen- iskolának nem tűnő, szintelen, fénytelen, kopott, sivár megbújó betontömb.”

Egyik mese nem a szokványos kezdéssel kezdődött, de mesésen:

„Hősnek kell lennem? Persze, hogy leszek! Itt vagyok, megérkeztem, mint *Mary Poppins*.”

Néhány példa a befejezésben megjelenő mesés elemekre:

„Még most is élnek, ha meg nem haltak.”

„Öreg korukra legendákat mesélnek majd unokáiknak az iskolánkról. Itt a vége, fuss el véle. Még most is élnek, ha meg nem halnak.”

„...és mehetek tovább a szomszéd sárkány iskolájába.”

„A falusiak rögvést szobrot emeltek neki, majd boldogan éltek, míg meg nem haltak. Ha nem hiszed, járj utána!”

„...elindult az ország északi régiója felé további csodákat tenni. Még ma is boldogan él, mert tudja, hogy a gonosz elnyeri méltó jutalmát.”

A mesék szerkezete

Mesealakok, metaforák alkalmazása

Számos elkészült mesében fordultak elő mesés figurák, melyek magát a mesehőst, vagy a tanárokat, tanulókat, gyógypedagógusokat személyesítették meg, például

rossz boszorkány, jó tündér, varázspálca, egy, illetve hétfejű sárkány, hős, *Mary Poppins*, farkas, bárány, nyuszi, oroszlán, medve.

Példák az előforduló metaforikus nyelvi szerkezetekre:

1. tanár: sárkány, farkas
2. sajátos nevelési szükségletű gyerek: drágakő, hős
3. tanterem: barlang a sajátos nevelési szükségletű tanuló számára
4. inkluzív tanár: bárány, tündér, varázspálca kezelő, vándor, hős
5. tanulók: színes sapkás törpék
6. szülő: medve, nyuszi, oroszlán.

A mesék felépítése

A felépítést három nagy logikai egységre lehet tagolni:

- Kiinduló állapot.
- A változás, a változtatás folyamata.
- A megváltozott állapot.

Kiinduló állapot

A mesék történeti szálainak kiinduló pontjával minden esetben az iskolába érkezés pillanatát választották a szerzők. Ez valójában várható volt, hiszen a tanárok, így az inkluzív tanárok életének központi terepe az iskola, így arra törekedtek, hogy az érkezés pillanatának bemutatásával érzékeltesék a megváltoztatásra megérett pedagógiai helyzetet, azaz a problémákat. Idézetek az érkezés pillanatára:

„Egyszer volt egy iskola, sok okos gyerek járt oda. Mikor én oda értem, azt láttam, hogy engem ide nem vártak. Azt mondták, hogy nekem nincs értékem.”

„Én mint az inklúzió hőse, beléptem egy középiskola ajtaján. A belépésnél akadályba ütköztem, mert rengeteg lépcső vezetett fel a bejárati ajtóhoz. Mivel nem tudtam volna ennyi lépcsőt megtenni, elindultam az iskola mellett, hiszen hős vagyok, és elhatároztam, hogy le fogom küzdeni az akadályokat.”

Az érkezés problémái csokorba gyűjthetők:

„Belépve az ajtón a zsúfoltság szembetűnő. Lökösödés, durva megnyilvánulások, hangoskodás, kissé félelmetes.”

„minden kezdet nehéz, nem volt ez másként abban az iskolában sem, mint ahová becsöppentem. Mondhatni én voltam a bárány a farkasok között.”

„...iskolának nem tűnő, színtelen, fénytelen, kopott, sivár betontömb bújta meg. Már kívülről sem érzem, hogy én ide szívesen bemennék. Érzésem beigazolódt, mert amikor beléptem ebbe az iskolába, futkározó, hangos, izgága, halk, félrehúzódozó, rezzenéstelen arcú, közben káromkodó gyerekekkel találtam szembe magam.”

Nagyon érdekes a sajátos nevelési igényű tanuló szerepébe bújó meseszerzők gondolatfűzése magáról a kiinduló állapotról. Belépve az iskolába az egyik SNI hős azt tapasztalja, hogy őt ide senki sem várta, a másik már a belépésnél akadályba ütközik (mozgássérült), a harmadik esetben a tömeg jelentett leküzdhetetlen akadályt. A legfontosabb problémák összegzése megállapítható:

1. iskola: szegényes, bedőlt kapu, kitört ablak, lehangelő, falak és a vitrinek üresek, lakótelepi kocka, lepusztult, szegényes, fénytelen, kopott, sivár;
2. osztálytermek: zsúfoltság, lepusztult, szegényes, lehangelő, padok összefirkálva;
3. igazgató: „a hétfejű sárkány legfejlettebb feje”;
4. tantestület: formális képződmény;
5. többségi tanár: előítéletes, kiégett, mosolytalan, rezzenéstelen;
6. tanítás: frontális, szigorú számonkérés, egyoldalú tanári kommunikáció, megemelkedett hangerő, kooperáció hiánya, színtelenség;
7. portás: mosolytalan;
8. többségi tanulók: fegyelmezetlenek, zajongók, kedvetlenek, boldogtalanok, rémültek, kis robotok, sűrű fák.

E problémátömeg megváltoztatására vállalkozók:

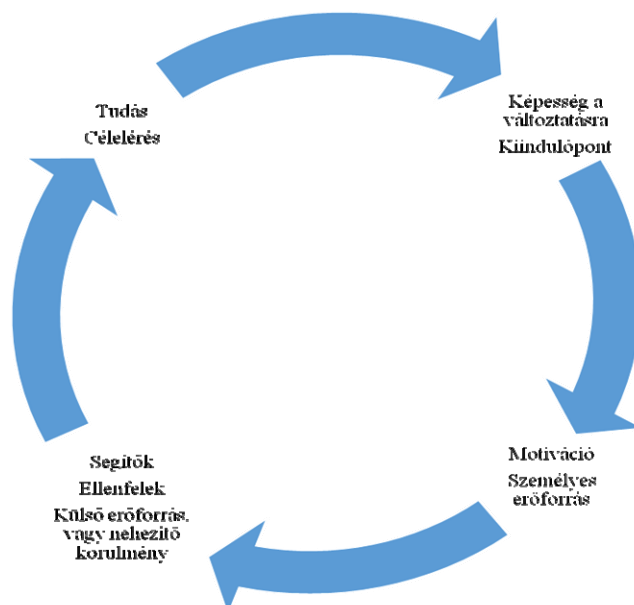
1. inkluzív tanár: példakép, lovag, varázsló, tündér;
2. sajátos nevelési igényű tanuló: bohóckodó, bátor, akadályokat leküzdő, kincs, drágakő, „hatalmas szív” „értéktelen”;
3. gyógypedagógus: szakember, segítő, tündér;
4. osztályfőnök: segítő;

A változás, a változtatás folyamata a mesékben

A megváltoztatás igénye, mint kihívás jelentkezik a mesék kezdetén. A szakmaiság hatja át a változtatás lépéseit. A szerzők valamennyien tudva tudják, ahhoz, hogy az integráció elkezdődhessen, a többségi tanulók tanítását is differenciáltan, reflektíven, adaptívan szükséges megszervezni. Csak ezután lehetnek felkészültek a tanárok arra, hogy a sajátos egyéni tanulói szükségletekhez igazodva tudjanak tanítani. Ehhez meg kell küzdeni a hősöknek az igazgatókkal, tantestülettel, tanárokkal, tanulókkal és a szülőkkel is. Meg kell őket győzni arról, hogy nem eredményes, nem hatékony a frontális osztálymunka, a tananyag-központúság, a szelekció. Mindez hatalmas feladat. A segítő erők ebben a folyamatban részben az inkluzív tanárok belső tulajdonságai, személyiségvonásai, illetve szakmai felkészültsége.

A kiindulóponttól a célelésig

Az 1. ábrán látható, hogy a változtatáshoz milyen tényezőket tartottak fontosnak a mesét írók.

1. ábra: A változtatás „erőtere”

A mese kezdetekor ábrázolt problémás helyzet, a nem megfelelő pedagógiai körülmények és helyzet megváltoztatásához számos megoldási lehetőséget kerestek, fogalmaztak meg a hallgatók.

Első lépésként fel akarták készíteni az adott iskolát a változásra, változtatásra mesével, tükröt tartásával, az új meglátásával és imádkozással. A diagnózis felállítása után szövetségeseket keresnek a változtatás kivitelezéséhez, az ellenségek legyőzéséhez a meseírók:

„Először megkeresem a hétfejű sárkány legfejlettebb fejét (iskolaigazgató) meggyőzőm az inklúzió fontosságáról, ha nem sikerül a győzködésem, felszítom ellene a lehető legtöbb másik sárkányfejet (minden tantestületben van néhány más akaró fej)... ha kell, segítségül hívom a medvét, oroszlánt (szülőt).”

„Törpölök-törpölök. Kivel kezdjem, kin suhintsak először végig a varázspálcámmal! De már tudom is, először a pedagógus néniket, bácsikat varázsolom el.”

„Én voltam a bárány és mindent meg kellett tanítani a farkasoknak, hogy megszeliődjenek, és aztán szépen csendesesen békésen együtt élünk egymás mellett. Feladatomban ott kezdődött, hogy el kellett fogadtatnom mindenkivel, hogy minden egyes emberke = farkaska egyenlő.”

„... ha megbíznak bennünk, szeretetet kapnak, segítjük őket abban, hogy értékesnek, fontosnak lássák önmagukat, akkor ők is tündéreként fognak jönni az iskolába. Az általunk kapott szeretet palotává varázsolja számukra az iskolát.”

A változtatáshoz szükséges szövetségeseket az adott intézményen belül és kívül keresnek. Véleményük szerint ugyanis minden tantestületben található a jobbítás szándékával rendelkező, változtatásra megérett és kész tanár. Elsősorban őket hívnák segítségül a meseírók. Mindeközben véleménycserét, megbeszélést, vitát szerveznek a hatékony tanítás, a tanórai differenciálás, kooperáció, együttműködés a különböző szakemberek között, a szociális érzékenyítés, az egymástól tanulás, az egyéni tanulói szükségletek kielégítése érdekében. A végső cél azonban a gonosz boszorkány, illetve az egy- és hétfejű sárkány leküzdése, átalakítása lenne.

A kiinduló állapot megváltoztatására irányuló erők között kerül megemlítésre a változtatáshoz szükséges elszántság, a döntés, megküzdés, a saját igazának bebizonyítása, csata, harc. A próbatételeken való megfeleléshez segítséget adhat Isten, a varázspálca, a varázslás: „Keresem azt az arcot, amelyikben ott bujkál a megértés, az empátia. Először vele lépek kapcsolatba. Összebarátkozunk, meghallgatom az ő gondjait, majd előállok az én ügyemmel: Szeretnék rábízni egy kincset, ami nagyon sok gondozást igényel, és arra bízatom, hogy ehhez keressen magának segítőt, mert ebből a drágaköből, amit rá szeretnék bízni, ha nem jó kezekbe kerül, akkor kavics, vagy még rosszabb: egy kupac por válhat.”

A mesehős az inkluzív tanár, aki hősiiesen küzd az inklúzió eléréséhez szükséges tárgyi, személyi feltételek megteremtéséért.

„Eldöntöttem, hogy itt ezt megváltoztatom! Mert itt nem boldogok ...se a gyerekek, ...se a tanárok, se azok, akik ide belépnek. Összehívtam a pedagógusokat, a gyerekeket. Azt mondtam, csukják be a szemüket. Elkezdtem mesélni, képzeljék el, egy olyan iskolában vannak, ahol színesek a falak, ahol beszélgetnek, ahol segítenek egymásnak, a tanórákon kooperáció van, csoportokban dolgoznak, plakátokat rajzolnak.... Beszélgettünk, segítettük, meghallgattunk, elfogadtuk egymást...”

„Megkérdeztem őket, próbáltok változtatni, megújulni? Olvastatok arról, hogy a mai gyermekek már nem olyanok, mint a mi időnkben. Más módszereket igényelnek, megújulást. Gondoljatok bele, szeretnétek egész órán ülni, nézni, hallgatni, mit mond a tanár, napi 7-8 órában és végig egy kemény széken ülni? Ha kicsit több felkészülést szánátok rá, az órákon mindenki szót kaphatna, feladattal látnátok el, sikerhez, élményekhez juttatnátok őket, mindenki boldogabb lenne. Mindenkinek van értéke, mindenki képes önmagához képest fejlődni, ha jól végzi munkáját a tanár. Az iskolában mindenkinek kell, hogy helye legyen.”

A változtatás, a változás hosszú, próbatételek sorozatán keresztül zajló, korántsem könnyű és teljes folyamatára utalnak az alábbi idézetek:

„Énlovag felpakolta otthon a hátizsákot: került bele jókora adag türelem, szakirodalom (eleinte kizárólag olvasmányos formában) szépirodalom, sok-sok érdekes játék. Meglátogattam a sárkányt és előhúztam a kardomat: a mosolyt és a szakértelmet. Hosszas, több pihenővel és a csata kiújulásával fűszerezett harc után nem arattam ugyan kiütéses győzelmet, de valami azért történt.”

„Első próbatétel a tanársereg megismerése, harcba állítása. Második próbatétel, a gyerekek megismerése. Hogy? Játékba hívással! Harmadik akadályt is legyőztem, mikor a szülőket is meggyőztem.”

Érdekes, hogy a hősök tulajdonképpen nem hajtanak végre hőstettet, pusztán a pedagógia gyakorlatában felmerülő problémákat akarják megoldani, ha kell mesebeli segítségekkel, varázspálcával, vagy éppen egy tündér bőrébe bújva, de mindenekelőtt szakmai felkészültséggel és kívánatos személyiségvonásokkal.

Minden egyes meseíró vállalta a megváltoztató varázslatos szerepét, senki sem futamodott meg az akár rendkívül nehéz feladat elől. Valamennyien felvállalták az inkluzív tanárság identitását, küldetését. A hőssé válás folyamatában meghatározó feltétellé váltak tehát a szakmai ismeretek, attitűdök, gyakorlati tudás, azaz az inkluzív tanári kompetenciák.

Célként fogalmazódott meg mindenekelőtt a tudat, az attitűd formálása, boldog, színes személyiségű tanárok, tanulók, hatékony, differenciált fejlesztés, elégedettség, öröm, boldogság a tevékenységben, emberségesség.

A mesét író inkluzív tanárok személyes tulajdonságai is feltárulnak a meséhez kapcsolódóan. A szakmaiság, a pedagógiai szakmai tudás mellett implicit, vagy explicit formában a mesék gazdag, változatos személyiségbeli karakterisztikus jellemzőket is hordoznak (lásd 2. ábra). Nem véletlenül választották e speciális utat, azaz az inkluzív tanárságot, mely mintegy a jövőre, egy távoli vízióra készít fel.

2. ábra: A mesét író tanuló tanárok személyes tulajdonságai

A hős segítői

A hős segítői elsősorban a tantestület változásra kész tagjai. Segítőkkal találkozhatunk a változást óhajtó tanulók körében is. További külső/belső segítők a gyógypedagógusok, fejlesztők, asszisztensek, pszichológusok, logopédusok, szülők, a szakirodalom, de a változás, változtatás mindenekelőtt a hős, az inkluzív tanár felkészültsége, személyiségjegyei által következik be. A segítők, úgy tűnik csupán támogatók, a konkrét tettek a hősré maradnak.

A hős ellenfelei

Ellenfélként szerepel minden negatív előzmény, a „vaskalapos” igazgató, a hasonló szemléletű tantestület esetenkénti fásultsága, ismeret- és gyakorlathiánya. A tanulók maguk is akadályozhatják a hős jobbitó szándékának kivitelezését örömtelenségük, érdektelenségük, fegyelmezetlenségük, durva megnyilvánulásai (hangoskodás, lökdösődés), kirekesztettségük, bohóckodásuk miatt.

Valódi ellenfél az, aki a hősré támad, aki valóban akadályozza céljai elérésében, de ilyen ellenfél nem akadt. Nem találok a mesékben a tanulók között olyan valódi segítőt, aki a hős változásra irányuló tevékenységét hatékonyan segítette volna. Az inkluzív tanári pálya gyakorlása szempontjából mindenesetre biztató, hogy a mesét írók a többségi, illetve a sajátos nevelési igényű tanulók körében nem keresnek ellenséget, de az is igaz, hogy igazi, valódi segítőt sem: „Rosszak a gyerekek! Nem bírnak nyugton ülni! Nem tud olvasni, összetéveszti a betűket! A számokról nem is beszélve...”

A tanulók, a gyermekek szerepe a mesékben nem azonos, vannak közöttük megmentésre várók, kirekesztettek, kiszolgáltatottak, passzívak, megalázottak, alulfejlesztettek, motiválatlanok, szorongók, de vannak ellenfelek, szembeállók, elutasítók. Természetesen ezek a tanulók nem eredendően ilyenek, a korszerűtlen tanári, pedagógiai hatások eredményeképpen alakultak ki ezen sajátosságaik. Az igazi ellenség tehát a hatástalan tanár: „Becszengettek, a gyerekek rémülten várták a tanárt. Már megint mérgező? – kérdezték egymástól. Láttátok, ismét papírokkal jön, megint dolgozat, pedig ez a hetedik óra. Olyan fáradtak vagyunk! – mondogatják egymásnak. Tegyetek el mindent – mondja a tanár szigorúan. ...A gyerekek közül sokan megrémülnek.”

A hősök típusai

A hősök, az inkluzív tanárok meseszövegében számtalan tulajdonsággal rendelkeznek. Mindannyiukra jellemző az inklúzió melletti elköteleződés, azaz másokért, a sajátos nevelési igényű tanulókért folytatott harc. Hétköznapi hősként az iskolai hétköznapi problémáival szembesülve, a hatékony pedagógia elterjesztésének bajnokai, akik a minőségi tanításért, a teljes el- és befogadásért szállnak síkra.

Nincs közöttük visszavonuló, a céljait feladó, de elbizonytalanodó hős sem. Bármekkora az akadályok, bármilyen nehéz próbatétel előtt is állnak, bátran leküzdik a nehézségeket, mert szakmailag és emberileg felkészültek akár a világ megváltoztatására is, a társadalom jobbítására, de legalább az iskolába folyó munka megújítására.

A megváltozott állapot

Az új minőség, a megváltozott állapot pozitív érzelmekkel telített. A változást elsősorban minőségi átalakulás jellemzi: elfogadás, fogadókészség, mindenki fejlesztése, a tanulás, illetve a tanítás élvezete, a színes személyiség egyéni fejlődése, mosoly, jókedv, öröm, boldogság az egyes emberekben, a sárkányok, farkasok emberré formálódása, sőt egy új világ, egy jobb társadalom létrejötte. A végső állapot a minőségi iskola, a mindenki számára jó iskola létrejötte:

„Jutalom is jár annak, aki megcsiszolja a drágakövet. Feltáru előtte egy új világ, amelynek aztán boldog hírnöke lehet.”

„És ha ez mind sikerült, akkor mindenki boldog, hisz nem csak az integrációban részt vevő gyermek jár jól, hanem a környezete is, akik ezáltal mind tanulnak valami újat a sérülésről, fogyatékoságról, s nem utolsó sorban szociálisan érzékenyebbé válnak, így válhatunk mind egy jobb társadalommá...”

„Farkasok között bárány voltam, de végül nem ettek meg. Megszelídítettem őket.”

„Úgy tűnik, csak kellett valaki, aki tükröt tartott eléjük. Eljött a változás időszaka, pályáztunk, tanulunk, fejlesztünk. Mindenkit!”

„beszélgettünk, festettünk, beszélgettünk, hallgattunk, meghallgattunk, elfogadtunk, elfogadtuk egymást. ..és ez az iskola a betonrengeteg színes szellemiséget sugárzó iskola lett, ahová jó érzés volt belépni, ahonnan nehezen lehetett elmenni, ahová be akartunk menni!”

De mi is a feladata a sajátos nevelési igényű tanulónak, mint hősnek? A tanulási környezet megváltoztatása!

„Leültem egy székre és igyekeztem minden kérdésre válaszolni, amit a sárkány feltett. A nap végére már mosolygott és bátorítólag azt mondta: sok sikert s holnaphoz.”

„Örömmel nyugtáztam, hogy az iskola részévé váltam. Most már mindenki jöhet oda...”

„Lám mégis szupi-szuper együtt tanul minden gyerek! Játszunk és nevetünk ezért is jó a kedvünk. Itt a vége, fuss el vele mégis csak hős lett belőlem!”

Egy mese bemutatása kapcsán követhető nyomon a változtatás folyamata az *1. táblázat* segítségével.

1. táblázat: A változtatás azonosítása egy mese tükrében

<i>Kiinduló helyzet. Egyensúly hiánya</i>	<i>Megváltoztatásra irányuló erő, megoldás keresése</i>	<i>A változás folyamata</i>	<i>A megoldáshoz hozzásegítő erő</i>	<i>A végső állapot, egyensúly</i>
„Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy iskola. Ebben az iskolában sok jó tündér serénykedett, de akadt néhány gonosz boszorkány is. A meseiskola kapuján számos színes sapkás törpe lépegetett befelé. Egyik szebb volt, mint a másik. De az ott lakó boszorkányok (mikor a jó tündérek nem látták) kicserélték a törpék sapkáit fehérre, mert nem szerették a színeket.”	„Amikor én is betévedtem a kapun, én is kaptam egy fehér sapkát, mint törpe.”	„Mikor a tündérek észrevették, visszaváltoztatták a sapkák színét, de a boszorkányok újra és újra elszíntelenítették a kis tanoncokat.” „Egyik éjjel titkon mindent fehérre színeztem a tanárinak becézett csodabarlangban. Másnap reggel a boszorkányok belépve egymásnak ütköztek, semmit sem láttak. Ijedten kirohantak a folyosóra, de csak fehér sapkás törpéket láttak.”	„Alig várták, hogy arra tévedjen egy tarka sapkás nebuló.”	„Innentől kezdve néha már hagytak színeket is a nebulók sapkáján.”

A szándékok és a tettek szinkronban vannak egymással, s a folyamatban egymást erősítik. Általában azonban az „úton levés” dinamikája jellemző a változtató tevékenységre, mindez az állandó mozgásban levést tükrözi.

Tér-idő relációk

A tér, melyben a mese történései zajlanak, minden egyes esetben maga az iskola, s az iskolán belül az osztályterem, folyosók, tanári, igazgatói iroda. Nem kerül említésre az egyéni fejlesztő, korrekciós szoba. Senki sem lép ki ebből a zárt térből,

legfeljebb a történet végén abból a célból, hogy a pozitív változást más terepen is véghezvigye.

„Mehetek tovább a szomszéd sárkány iskolájába.”

„...elindul az ország északi régiója felé további csodákat tenni.”

Ekkor tágul ki a tér, s vele együtt az idő. Az idő az események sorozatában lineárisan folyik. Ettől eltér a kezdet, amikor a jelen utal a múltra. A problémák a múltban gyökereznek, s hatásuk a jelenben érződik. A változtató tevékenység pedig a közeli és a távoli jövőre irányul. Itt tágul ki az idő, a térrel együtt.

Nyelvi formák

Változatos nyelvi formát tükröztek a fogalmazványok. Kijelentés, kérdés, felszólítás egyaránt előfordult a mesékben. A mesék nyelvtanilag helyesen formáltak. Nyelvezetük a mesei elemek felhasználása ellenére nem archaikus, szóhasználatuk modern, hol irodalmi, hol köznapi.

Szövegelemzés

A mesékre jellemző szövegszekvencia-típusok

Az olvasott mesék strukturalista megközelítéséből kiindulva tagozódásuk hármassal:

1. Kezdő formula, bevezetés a mese világába;
2. Bonyodalmak;
3. Záró formula, visszavezetés a hétköznapi világába, szerencsés végkifejtés.

E három egység képezheti a mese magját. A történetek, mint logikailag zárt esszék, szemantikai konstrukciók.

Szövegszekvencia-típusok

A tudósítás, mint gyorsított elbeszélés jellemző egyes esetekben a mesék által felvetett problémák tükröztetése kapcsán: „Nem volt semmi tapasztalat az inklúzióról, csak tanulmányi ismereteim voltak.”

Leírás esetén a statikusság, a kronológia merev követése a jellemző, a mélyen megélt helyzetekre csupán az olvasó következtethet: „A tantermekből kivenném a padokat, helyette asztalokat tennék. Minden terembe varázsolnék fénymásolót, számítógépet. Megszüntetném a csengőt. Nem lenne szünet, mindenki akkor menne levegőzni, amikor csak akar. Varázsolnék egy játszóteret, hintákkal, mászóakkal.”

Történet: a mesék többségénél *árnyaló*, az érzelmekre is ható, azokat gazdagon kifejtő leírásokkal találkozhatunk:

„Sokszor kellett segítségért folyamodnom a szakemberekhez, gyógypedagógusokhoz, fejlesztőpedagógusokhoz, ők jelentették számomra a mesebeli tündéreket. Vártam, hogy varázsütésük által tökéletes tanár leszek.”

„Izgulok, de tudom, nem lesz baj. Felkészült vagyok, zsebemben a gyakorlat, fejemben az elmélet, jöhet bármi, megküzdök vele. Legalábbis ilyen gondolatokkal vágtam neki az útnak.”

Drámaiak a mesés történések próbatételei: „A gyerekek nem tudtak orvosi vizsgálatra járni, a szülők pedig a rengeteg munka miatt betegeskedtek. Az iskola a sarki kocsmá mellett volt. Bedőlt a kapuja, kitört az ablaka, több egér volt benne, mint ahány pad. Bizony mondom csupán két teremből állott. Az egyikbe jártak az okos gyerekek, a másikba a kevésbé okosok, betegek, problémásak.”

Evaluáció, értékelő magyarázat nyújtása akár a problémák, akár a megoldások terén: „Összebarátkozunk, meghallgatom az ő gondjait, majd előállok az én ügyemmel: Szeretnék rábízni egy kincset, ami nagyon sok gondozást igényel, s arra biztatom, hogy ehhez keressen magának segítőt, partnereket is, mert ebből a drágaköből, amit rá szeretnék bízni, ha nem jó kezekbe kerül, akkor kavics, vagy még rosszabb: egy kupac por válhat.”

A leírásokban találkozhatunk olyan *beszúrásokkal*, melyek segítségével még érthetőbbé próbálták tenni a történetet a szerzők:

„Nem a kislányt és hatalmas szívét látta, hanem azon idegeskedett, hogy miért nem beszél érthetőbben, miért ilyen lassú, és miért nem érti elsőre a szótáblát.”

„Nem volt egyszerű eljutni a 103-as barlangig, hiszen út közben sok nehézséggem támadt. Először is mankóval nem éppen egyszerű művelet közlekedni a túlszűfolt lépcsőn, ahol fel-le rohangálnak nálam nagyobb és erősebb legények.”

A *fordulatokról* sem feledkeztek meg a történetek írói:

„Hanem egyszer erre tévedt egy vándor. Benézett az iskolába, s mit lát? Se tankönyv, se írószer, nem hogy differenciálás! Úgy felháborodott, hogy hazáig meg sem állt. Ott aztán felkereste az Oktatási Hivatalt, kérvényekkel és törvénymódosításokkal állt elő...”

„Szomorúan beláttam, hogy kevésnek találtattam. Haza mentem, imádkoztam, a mennyei Atyámnak elmondtam. Ő felemelt, és megnyugtatót, elmondta, hogy számára fontos vagyok. Rájöttem, hogy érték vagyok, amit mással megoszthatok”

A mesékből kigyűjthető elégedetlenségek és elégedettségek

Jól érzékelhető az elégedettségre és elégedetlenségre utaló mintázatok karakterisztikus kirajzolódása a mesékből (lásd 2. táblázat). Az elégedetlenség elsősorban a kezdetek kezdetét jelezte, míg az elégedettség az elért eredmények következtében előálló helyzetre utalt.

2. táblázat: A mesékből kigyűjthető elégedetlenségek és elégedettségek

<i>Elégedetlenség</i>	<i>Elégedettség</i>
Roszkedvű gyerekek	Mosolygós gyerekek
Kiégett emberek	Szövetségeselek
Lerobbant iskola	Színesség
Kirekesztett kislány	Befogadás
Rettenetes szegénység	Elfogadható tárgyi feltételek
Bizonytalanság	Célkitűzés
Nem befogadó közeg	Befogadás
Frontális munka	Differenciálás

Összefoglalás

Összefoglalóan megállapítható, a leendő inkluzív tanárok érzik, hogy a gyakorlatban sem az objektív, sem a szubjektív feltételek nem állnak rendelkezésre az inklúzió megvalósításához. Sok esetben még az integráció sem hatékony, a rideg integráció formái általánosak.

Az inkluzív szakos tanárok a jövő ideáljára, egy vízióra nyernek kiképzést, melynek elérésére valóságos hősnak kell lenniük. A társadalmi előítéletek, az elfogadás, befogadás hiánya tükröződik az iskolák falai között is. Ezen nem kell csodálkozni, hiszen maga az iskola mintázata az adott társadalomnak.

Az elkészült mesék bemutatják azt is, hogy a leendő inkluzív tanár szakos hallgatók felkészültek szakmailag épp úgy, mint emberileg e hős szerepre, eltökélten, elhivatottan vállalják a megváltoztatás, a megújítás fontos feladatát. Ugyanakkor nem igazán harcra készek, inkább pedagógiai, pszichológiai eszköztárukkal kívánnak csatát vívni a felkészületlenség, fásultság, gyermekismeret, az empátia, reflektivitás hiánya ellen. Közben számos akadály leküzdését szükséges vállalniuk. Ez a csata tűnik azonban a legnehezebbnek. Itt szükséges számos meseelem bevetése is, s e varázserők segítségével is csak lassan, fokozatosan lehet eredményt elérni. Az elért eredmények is csupán lokálisan érvényesek, tovább kell állni, s újabb és újabb terepeken szükséges ismételt az ügy érdekében az ellenerőkkel megküzdeni.

Természetesen a mindennapokban a változás útján vannak segítők és ellenérdekelte negatív erők is. Kiemelt szerepe van a hősök tevékenységében a meggyőzésnek, a kommunikációnak és az együttműködésnek, azaz olyan fontos hatásmechanizmusoknak, melyek a napi pedagógiai munkában hiányoznak, vagy éppenséggel megvalósíthatóságuk különböző okok miatt zavart szenved.

A meseírók az elkészült meséik során szakmai vágyaikat, reményeiket, projektív módon vetítik ki. Arra is utalnak a mesék, hogy az „ünnepnapok” pedagógiája, azaz a tanultak és a „hétköznapi” pedagógiája, a gyakorlat közötti híd még nem készült el. Ebből is következően e mesék olvasása rendkívül tanulságos minden szakember számára, jó esetben tükröként is működhet, s visszhangra találhat mindannyiunk szívében.

Irodalom

- Csikszentmihályi Mihály (1997): *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Fredrickson, B. C. (2001): The role of positive emotions in positive psychology. The broaden and build theory of positive emotions. *American Psychology*. 56. 3. 218–226.
- Illyés Gyula (1976): *Itt élned kell*. Első kötet. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Kovács Éva: *Narratív biográfiai elemzés. Szabadbölcsezet. Kavlitatív adatok elemzése és értelmezése*. 6. előadás. URL: http://mmi.Elte.hu/szabadbolcseszeti/index.php?option=com_tanelem&id_84 Utolsó letöltés: 2014. 12. 08.
- Szabolcs Éva (2001): *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Szabolcs Éva (2012–2013): Narratív szemléletű pedagóguskutatások. *Pedagógusképzés*, 109–115.
- Szabolcs Éva (2015): *A narratív szemléletű kutatások megjelenése a társadalomtudományokban*. Kézirat.
- Vámos Ágnes (2003): *Metafora a pedagógiában*. Oktatási-módszertani Kiskönyvtár. Gondolat Kiadói Kör-ELTE BTK Neveléstudományi Intézet, Budapest.
- Vámos Ágnes (2008): A kezdő tanár mint hős: a mese és pedagógiai felhasználása *Iskolakultúra*, 1–2. sz. 24–38.
- Vámos Ágnes (2001): A pedagógusok értékelésfogalmának elemzése metaforahálóval. In: Golnhofér Erzsébet–Nahalka István (szerk.): *A pedagógusok pedagógiája*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 283–307.